

сами о собі ■
сами о себе ■
самі про себе ■
самі пра сябе ■

samiosobie

miesięcznik społeczno kulturalny / 200 / lipiec 2025

Чалавек эпічнага спакою і нястомнай працы

Прафесар Лена Глагоўская: – Мікола Гайдук перш за ўсё быў гуманістам, уражлівым чалавекам у першую чаргу на беларускаць. Для яго беларускаць была сэнсам ягонага жыцця. Ён проста выхаваўся ў той стыхіі. Гэта энцыклапедычная постаць, чалавек заўсёднай працы.

■ Мінае 94-я гадавіна з дня нараджэння і 27-я з дня яго смерці. У Міхалове 29 мая 2025 г. у Майстэрні гуку, фільму і фатаграфіі ўшаноўваем памяць **Міколы Гайдуга** – беларускага літаратара, грамадскага дзеяча, фалькларыста, публіцыста, краязнаўцы, педагога, былога дырэктара ліцэя з беларускай мовай навучання ў Бельску-Падляшскім, аўтара гістарычных эсэ і вершаў, аўтара беларускіх падручнікаў, звязанага з „Нівай“, „Часопісам“, „Przeglądem Prawosławnym“, „Фос“...

Нараджэнца Міхалоўскай зямлі. Мікола Гайдук, сябра Беларускага літаратурнага аб'яднання Белавежа (з 1958 г.) і Саюза польскіх пісьменнікаў (з 1985), публікаваў і ў літаратурны альманах „Белавежа“, Беларускіх каляндарах, у часопісах *Studia polono-slavica-orientalia*, *Literatura Ludowa: dwumiesięcznik naukowo-literacki*, *Slavia Orientalis*, *Весткі Інстытута беларусаведы* (Ляймен, Германія), *Беларускі сьвет* (Дэтройт, ЗША), у штотдзённай беластоцкай прэсе і іншых.

Дэбютаваў ў друку вершам на беларускай мове у „Ніве“ ў 1957 г. (№ 33) вершам *Мне твае палкія вусны...*

Сваю публіцыстычную дзейнасць запачаткаваў нарысам пра жыццё і творчасць Уладзіслава Сыракомлі (Людвік Кандратовіч) (Ніва 1957, № 37) – патрона Міхалоўскай пачтаковай школы. У „Ніве“ ад 1960 г. (№ 45) паявілася першая апрацаваная легенда *Жывая вада*. Аўтар зборніка вершаў на беларускай мове *Ціш*

(Беласток, 1988), апавяданняў, аповесцей і гістарычных эсэ *Трызна, Паратунак, Брэсцкая унія*, казак. На польскай мове выдаў «Белавежскія паданні» (Беласток, 1990). Гайдук Мікола Раманавіч падпісваўся таксама псеўданімамі: Міка, І. Снарскі, Ігнат Снарскі, М. Снарскі, А. Чабар, Алесь Чабар; крыптанімамі: М.Г. мг. іс.

Мікола Гайдук нарадзіўся 29.05.1931 г. у вёсцы Кабылянка Беластоцкага ваяводства

1969. Мікола Гайдук як дырэктар Беларускага ліцэя ў Бельску-Падляшскім. Матуральны экзамен

У час сустрэчы ў Міхалове. Пра Мікалая Гайдуга ўспамінамі дзеляцца Дарафей Фіёнік (побач), Лена Казлоўская-Глагоўская і Яўген Чыквін (на стар. 56). Ніжэй выстава прысвечаная жыццю і творчасці Мікалая Гайдуга

ў сялянскай сям’і. Вучыўся ў мастацкім ліцэі ў Беластоку, але скончыў агульнаадукацыйны ліцэй у Міхалове (1951). Два гады працаваў у гміннай управе. З 1953 г. вучыўся ў СССР на філалагічных факультэтах ва ўніверсітэтах Растова-на-Доне і Ленінграда.

Скончыў Беларускі дзяржаўны

ўніверсітэт у Мінску (1959) працаваў у агульнаадукацыйным ліцэі з беларускай мовай навучання імя Б. Тарашкевіча ў Бельску-Падляшскім спачатку як настаўнік беларускай і лацінскай моў, з 1965 г. – дырэктарам ліцэя. У 1959-1964 г. адначасова выкладаў беларускую літаратуру на беларускім аддзяленні завочнай настаўніцкай студыі ў Беластоку. З 1971 г. працаваў у штотыднёвіку «Ніва», у 1971-1986 г. публіцыстам, у 1986-1988 г. намеснікам галоўнага рэдактара.

Выступаў як публіцыст, літаратуразнавец і перакладчык паэзіі з польскай на беларускую мову. Апублікаваў каля 600 уласных запісаў беларускіх песень з нотамі, краязнаўчы слоўнік. Сабраў у наваколлі Белавежы і апрацаваў зборнік беларускіх народных казак, легенд і паданняў *Аб чым шуміць Белавежская пушча* (1982). Суаўтар з **Лідзіяй**

Гайдук падручнікаў па беларускай мове для 3, 4, 5 класаў (1962-1987; па 3 выданні) і граматыкі беларускай мовы для 5-8 класаў беларускай пачатковай школы (1975).

Выбраў і апрацаваў зборнік вершаў *Храм і верш. Праваслаўныя святыні Усходняй Польшчы і беларуская духоўная паэзія* (Беласток 1993). Рэдагаваў праваслаўны рэлігійны маладзёвы кварталнік „Фос” і Беларускі каляндар Беларускага грамадска-культурнага таварыства.

У беларускіх выдавецтвах у Міколы Гайдуга выйшла кніг больш, чым на Беласточчыне. І ўсе яны неяк адна за адной з’явіліся ў 1990-х гадах. Спачатку ў Мінску свет пабачыла *Трызна* (1991), якую склалі гістарычныя апавяданні пісьменніка. Прадмову да кнігі напісаў тады **Барыс Сачанка**. Наогул, Мікола Гайдук ведаў амаль усіх беларускіх пісьменнікаў, з многімі

сябраваў. Знаёміцца з імі ён пачаў яшчэ тады, калі вучыўся ў Белдзяржуніверсітэце. Там ён пасябраваў з Барысам Сачанкам, якога таксама, на жаль, даўно няма на гэтым свеце. У прадмоўцы Барыс Сачанка адзначаў, што творчасць Міколы Гайдуга – «гэта даніна любові і павагі да роднага краю, жаданне хоць што-кольвечы зрабіць дзеля яго велічы і славы, далучыць да яго новых прыхільнікаў і шанавальнікаў».

Пасля *Трызны* ў Мінску выходзіць ягоны *Паратунак* – кніга гістарычных эсэ. Гэта кніга пра простых беларускіх воінаў і знакамітых князёў, пра барацьбу княстваў, пра паратунак перад крыжацкім нашэсцем. Прыгожа і ладна Мікола Гайдук апісаў у гэтым выданні вобразы Міндоўга, Давыда Гарадзенскага, Ягайлы і Вітаўта.

„Зразумела, у цэнтры гэтага займальнага падарожжа пераваж-

на мінулае так роднага і дарагога Міколу Гайдук краю – Падляшша. Але ў ім, бы ў вялікай кроплі, бы ў чыстым люстры, добра бачыцца ўся беларуская гісторыя. Бо зямля, размешчаная паміж Бугам і Бобрай, дзе параскіданы старажытныя гарады і мястэчкі Драгічын, Бельск, Супрасль, дзе шуміць славуная Белавежская пушча і прывольна пасуцца лясныя волаты-зубры, была здаўна вельмі цесна звязана сваім гістарычным лёсам з усёй Беларуссю, доўгі час уваходзіла ў склад Літоўска-Беларускай дзяржавы”, – так напісаў у прадмове да гэтай кнігі **Вячаслаў Чамярыцкі**. „Мікола Гайдук быў заўсёды перакананы, што нашы людзі любяць заглядваць у сваё мінулае вачыма легендаў. У мінулае беларускай гісторыі я заўсёды заглядваю праз ягоныя гістарычныя кнігі. Ён быў і застаўся ў гісторыі нашай культуры як творца эпічнага складу”.

„Эпічным спакоем”, – як напісала некалі **Вольга Шынкярэнка**, поўняцца і выдатныя кнігі Міколы Гайдук.

Мікола Гайдук быў грамадскім і рэлігійным дзеячам беларускай нацыянальнай меншасці ў Польшчы. Быў узнагароджаны ордэнамі: Кавалерскім крыжам ордэна Адраджэння Польшчы, Залатым крыжам і Сярэбраным крыжам заслугі і медалямі. Заслужаны дзеяч культуры Польшчы (1986). Узнагароджаны сярэбраным (1969) і залатым (1976) Крыжамі заслугі, Кавалерскім крыжам ордэна Адраджэння Польшчы (1984), Адзнакай 1000-годдзя Польскай дзяржавы

(1966), Медалём Камісіі народнай адукацыі (1977), Адзнакай заслужаны дзеяч культуры (1986), сярэбранай (1974) і залатой (1978) адзнакай Заслужаны для Беласточчыны, ордэнамі Святой Роўнаапостальнай Марыі Магдаліны III (1993) і II (1995) ступеняў, Ганаровай граматай міністра культуры Рэспублікі Беларусь (1996), Узнагародай ім. князя Канстанціна Астрожскага (1997). Памёр 2 верасня 1998 г. у лесе каля вёскі Дзернякова, гміна Гарадок.

Лена Глагоўская: – Нам удалося атрымаць вельмі цікавыя гістарычныя здымкі з сямейных збораў, фактычна нікому невядомыя... Лістоў да яго ёсць 5 вялікіх папак. Гэта была эпоха без інтэрнэту, калі людзі карысталіся традыцыйнай карэспандэнцыяй. Там маштаб вельмі багаты: гэта беларусы фактычна з усяго свету. Ёсць пісьмы, напрыклад, Зоські Верас, Лявона Луцкевіча, Сяргея Новіка-Пеюна, Арсенія Ліса, прафесара Адама Мальдзіса, пісьмы беларускіх эмігрантаў, таксама ёсць лісты Аляксандры Бергман, прафесар Альжбеты Смукловай, Мацея Канапацкага, Сакрата Яновіча. Гэта крыніца жыцця і беларускай эміграцыі, і жыцця на Беласточчыне, і жыцця ў Савецкай Беларусі”.... Для шмат якіх журналістаў ён можа быць узорам. Хопіць паглядзець яго рэпартажы з паездкі ў глыбінку, у вёскі. Там жывыя людзі, там дзеецца акцыя, там праблем тысячу.

Яўген Вапа („Ніва”): – Мы пазнаёміліся з ім у 1983 годзе, калі я быў вучнем беларускага

ліцэя ў Гайнаўцы. Тады мы ў ліцэі заклалі Клуб беларускіх справаў. Першы госцем у нас быў **Сакрат Яновіч**, другім Мікола Гайдук. Адгукнуўся на нашу просьбу, прыедзжаў да нас, прывозіў кнігі. Бо ўся наша бяда бярэцца з неадукаванасці. Ніколі таксама не адмовіўся ад прыезду на нашы рэйды, на якіх мы схадзілі Беласточчыну, прыедзжаў на нашы сустрэчы ў Варшаву, мы вялі дыскусіі. З павагай да слова і пісання. Цікавіўся нашымі журналісцкімі спробамі, калі мы рабілі „Сустрэчы” і „Прысутнасць”, і крытыкаваў, і падказваў. Мы ўваходзілі ў гарманічную пераемнасць, што, закладзенае старэйшым пакаленнем, дае сілу нашай беларускасці на Беласточчыне”.

Юрка Хмялеўскі („Часопіс”): – Мікола Гайдук быў нашым настаўнікам. Я дзякуючы Міколу Гайдук навучыўся пісаць па-беларуску.

Яўген Чыквін: „Меў ён такую рысу: «Працаваць!». Рабіў усё што мог – і школа, і падручнікі, і часопісы – дзе яго прасілі дапамогі ва ўсім звязаным з беларушчынай і праваслаўем – не адмаўляўся. Я сустрэў яго пару дзён да яго смерці. Наракаў на здароўе. Ды я яму параіў: «Вы столькі ўжо зрабілі, Мікола Раманавіч, можа менш тае работы? Колькі ж можаце працаваць!». А ён так падзівіўся: «Ведаеце, я беларускі мужык, а ён працуе да скону”.

Міра Лукша
фота аўтаркі
і рэдакцыйны архіў

Ніхто не хотів, щоб одні були з Об'єднання, а другі зі Стоварішіння

Про свою найновішу книжку «Лемківське роздоріжжя» і загалом пропрацьовування українцями у Польщі свого минулого говорить проф. Ярослав Сирник.

Григорій Сподарик: – Роздоріжжя, це проблема тільки лемківської ідентичності, чи тут ще інші площини?

Ярослав Сирник: – Воно відноситься до ситуації, яка історично формувалася не тільки щодо лемків, але загалом усіх українців, котрі компактно жили до 1944-1947 років. Потім наші предки мусили «зібрати чемодани» і рушити в дорогу. Куди йти, як себе зберегти, як жити, до якої церкви ходити? Такі індивідуальні знаки запитання вимагали від лю дей вибору одного, двох або й більше шляхів. Вони самі в цю дорогу не вийшли – їх поставила там Історія, а разом із цим з'явився примус до вибору. Отже, це проблема не тільки лемків, але усіх переселенців акції «Вісла».

– Ви пишете, що ці люди пішли у життя, а минуле стало «валізою без коліс»?

– Це порівняння я позичив у Наталії Гладик. Воно мені дуже сподобалося. Люди тягнули цю валізу, бо у ній було щось вартісне для них, своє. Називали його по-різному: українське, просто моє, лемківське, греко-католицьке чи православне. Але всі передчували, що у вагонах для худоби їх виселили для того, щоб розчинити у новому середовищі. Це не вдалося шляхом насильства, яке відбувалося особливо в перші роки сталінського періоду, коли все забороняли, за людьми стежила служба безпеки, були різні провокації, не було шкіл тощо. Потім це все, хоч із низкою особливостей, почало відтворюватися, і виглядало, що «своє» буде тривати, якщо

тільки його передати молодому поколінню. У 80-х роках здавалося, що громада навіть росте, але потім все раптом почало глушитися. Отже, ця валіза почала зменшуватися, часом ставала наплічником або просто потрапляла десь на полицю. Як буде далі? Певно, по-різному, залежно від регіону. Парафії старіють, традиційні осередки втрачають свій колишній потенціал, отже, час не вказує на те, що можемо думати про розвиток. Не говорю тут про хвилю людей з України, бо це інше питання, хоча б того, як ми з ними комунікуємо, чи розуміємо свою специфіку. Це широка тема, але в нашому спільному світі досі немає відкритої розмови, реального аналізу питань, проблем чи перспектив.

– Повертаючись до вашої книжки, ви стверджуєте, що акція «Вісла» отримала своє місце у пам'яті та інтерпретаціях, але так не сталося з попередніми депортаціями 1944-1946 років. Чому так?

– Мені здається, що ми взагалі забули про ці переселення, і якраз це наше минуле в якомусь моменті покалічено фокусуванням на акції «Вісла». Постає питання: чи ми це самі зробили, чи був цей наратив якось нам підкинутий? Це має першорядне значення. Акція «Вісла» в такому вигляді, коли говориться про 150 тисяч переселенців, травму, тяжкий момент загосподарювання на нових територіях, асиміляцію та подібне, все це прикриває те, що є найважливішим: звідки людей виселено, хто там жив, скільки їх було, яка культура творилася сотнями років, які там залишилися

елементи цієї культури, цвинтарі зарослі, могили, яких ніхто не відвідує, які там стежки поросли тощо? Отже, ми маємо закриту всю нашу історію і, кажучи щиро, не зовсім знаємо, звідки ми є. Водночас лемківська громада виглядає тут дещо свідомішою. Вона назагал більше розуміє особливість свого минулого, традиції, культури. Там триває спроба у якийсь спосіб поставити собі історичну перспективу – в коротшому чи довшому плані. На це накладається усвідомлення того, що відбувалося перед I Світовою війною, у XIX столітті, повернення пам'яті про табір «Талергоф», постаті довоєнних часів, письменників, священників, діячів тощо. І тут постає питання: «А що, наприклад, вихідці з Ярославщини, Лиська чи Любачева знають про культуру, яка там розвивалася?» Тут доводимо до суті справи – ми по дорозі загубили десь особливості культури тих регіонів, яка була нашим колоритом. Лемківщина і Підляшшя, північ якого не була депортована, – вони такі виразні тому, що там зберігся зв'язок з минулим. Такого самого у випадку Ярославщини чи Надсяння вже не видно. Хоч тепер відбувається цікавий процес. При Народному домі в Перемишлі діють активісти, як Тетяна Наконечна, котрі пробують відтворювати українську культуру Надсяння. Це показує, що саме локальності у час виселення ми з собою не забрали. Тепер ми говоримо українською, але діалекту з-під Лиська я не в змозі презентувати, крім окремих слів.

– Але, якщо лемки зберегли джерела своєї культури, то в

Ярослав Сирник

плані ідентичності все-таки вийшли на роздоріжжя, яке триває донині.

– Тут має місце накопичення різних елементів. Напевно, ніхто не хотів, насамперед самі лемки, такого роздоріжжя. Образно кажучи, щоб одні були з Об'єднання, а інші – зі Стоварішніня. Одні й другі такої ситуації не хотіли, але об'єктивно вона існує. Нині один каже, що він українець і лемко, а другий не хоче, щоб його пов'язували з українством. Так сталося силою історичних обставин, але й через брак комунікації. Різні позиції обстоюються й усередині цієї громади, й за її межами. Я це описую в книжці. Для прикладу, уродженець Лемківщини Юліан Налісник, учасник українського руху, який сам себе, до речі, не називав лемком, справедливо стверджує, що у сорокові роки в час окупації відбувалася дещо насильна українізація. Що були люди, які не розуміли нюансів і робили речі, котрих не повинні були робити. Водночас треба сказати, що багато лемків взяло участь у творенні українського світу на Лемківщині. А це означає, що не був він тільки зовнішнім імпортом, як це часом пробують представляти, а результатом активності людей ззовні та зсередини. Водночас вважаю, що це нормально, коли ідеї переміщуються всебічно, а не лише в одному напрямі. Такі нюанси треба зрозуміти і стави-

тися до них спокійно. Я весь час підкреслюю, що в історії треба вчитися, але не треба її фальшувати. А чого можемо навчитися, якщо відкидатимемо те, що нам болить або дратує?

– Ви пишете також, що «стирання» українства у громаді лемків мало на меті, зокрема, укріплення позиції жертви, невинно покараних. На чому це полягало?

– Такий синдром, як елемент об'єднання групи, історично сформований у селянській лемківській громаді. Вони не були тією групою, яка підкорила собі інші, а такою, яка мусила підкорятися різного роду можновладцям. Тут і феодалний лад, і примус віддавати своїх хлопців у рекрути, співаючи «Кедь ми прийшла карта». Відчувалася біда, несправедливість і саме те, що ми невинні жертви якоїсь ситуації. Від біди треба було ще й виїжджати за океан та знову залишати свою Лемковину. Отже, в історичному просторі елементи кривди лемків накладалися одні на інші, доходячи до позиції: «Чого ви від нас хочете, дайте нам спокій, дайте нам жити, хоч бідно, але гонорово». Так вони «доїхали» до кінця XIX– початку XX століття. А там відбуваються зовсім інші процеси. До цього часу вони мали вимір матеріальний, а почався символічний. Кривда від соціального розшарування «пан – селянин» стає кривдою «лемко – чужий», «лемко – не лемко». Ми – віряни східної церкви, а хтось її латинізує або вводить черговий розбрат через так зване повернення до православ'я. До того ж символічну кривду, на відміну від матеріальної, взагалі не вдається виміряти. Це відчуття того, що мені хочуть забрати «мое», наприклад, мій спосіб молитви. Доказом кривди буде табір «Талергоф», II Світова війна й в кінці виселення. Тут від символічного знову переходимо до матеріального, бо, зрештою,

тим людям забирають Лемковину, поля, ліси, церкви. Дають або й не дають забрати свою валізу чи скриню. По дорозі невідомо за що масу людей висаджують у таборі в Явожні. Тому на місцях виселення починається розмова, що знову хтось нас скривдив. У такій ситуації мусить бути й запитання про те, чому так сталося. У книжці, що може бути неочікуваним для читача, я показую це, звертаючись до філософа Мірча Еліаде, який вводить фігуру мага, котрий все пояснює. Варто також зауважити, що до українського підпілля у післявоєнні роки таке саме ставлення в різній мірі можуть мати всі переселенці. А більшість із них не була пов'язана з цим рухом. Очевидно, були райони, де він мав більші і менші масштаби. Особливо у західній Лемківщині цей рух не був таким виразним, хоч, як показано в книжці, важко сказати, що його там взагалі не було. Ще до 1946 року, коли туди перекинули сотню Бродича, існувала організаційна мережа. Натомість забувається, що одним із найвиразніших пунктів на карті підпільного українського руху була східна Лемківщина – околиці Вислока чи Команчі. Отже, з перспективи звичайних людей у будь-якому селі Лемківщини чи Холмщини могло з'явитися таке саме запитання: «Чому мене? Що я такого зробив, якщо не мав жодного стосунку до підпілля?» Частина лемківської спільноти уособлює винуватців як представників не нашої групи, когось ззовні. Вони українське підпілля екзотизують. На інших територіях, біля Перемишля чи Любачева, такого елемента не було.

– На Лемківщині навіть два сусідні села могли мати різне ставлення до українського руху.

– Важливу роль у цьому відігравав локальний авторитет, часто священник. Якщо він мав

сильніші проукраїнські погляди, то це потім віддзеркалювалось на житті громади.

– Ви показуєте, що, зокрема, польська держава у різних формах ставила собі за ціль розділити чи відокремити лемківську громаду від українства. Чи без такого розділення міг би з'явитися якийсь сепаратистський сценарій? Чого побоювалися?

– Запитання зі сфери «історикал-фікшн» – не до мене. Але скажу про щось інше. Проблема не в нацменшинах у Польщі. Це проблема польськості, на якій основі вона твориться. Водночас варто пам'ятати, що, коли говоримо про ідентичність, вона стосується закритості, а культура – це питання комунікації, обміну, відкритості. У випадку польськості ключовим є фундамент – чи його побудовано на етнічності, чи громадянстві. Не формально, бо є конституція і закони, проте наратив, на мою думку, залишається етнічним як вісімдесят років тому, так і тепер.

Своєю чергою, якщо польськість мала би будуватися на основі громадянства, то до неї мали би адаптуватися елементи, пов'язані з усіма людьми, які реально населяють цю державу з їхніми різними культурними, історичними, релігійними надбаннями. Це утопійний підхід, і його не буде. Однак у громадянській моделі держава мала б стати за кожним громадянином незалежно від його етнічного походження, а лемківська, підляська чи бойківська історія мала б бути частиною спільної. Показником тут могла б бути адаптація польською державою акції «Вісла» до своєї історії не як чогось чужого. Без поділу на поляків та українців, а з урахуванням того, що події стосувалися громадян Польщі. Але з великою ймовірністю за нашого життя такий підхід не відбудеться.

– У демократичній Польщі

лемківська громада отримала статус етнічної меншини. У законі про нацменшини записано, що це спільнота, яка, зокрема, не асоціюється з жодною державою. Чи тут має місце продовження розігрування проблеми ідентичності?

– Якби було просто, то не було б роздоріжжя. Я вважаю, що формальні записи є просто формальними. Загалом я скептично налаштований до закону про нацменшини, оскільки він суперечить хоча б преамбулі польської конституції. Якщо там написано «польський народ – усі громадяни Речі Посполитої», то зіставлення нас з зовнішніми суб'єктами міжнародного права постає як продовження спекуляції, яка відбувається від XIX століття.

Так нас намагаються захпати у якусь шухляду, а дійсність є зовсім іншою, вона багатша за шухляди. Загалом маємо тут два питання: творення якихось правових рамок з боку держави і фактичну потребу з боку деяких членів лемківської громади не називати їх українцями. Чому за такого небажання називати когось саме українцем? А з іншого боку: навіщо комусь забороняти вважати себе лемком і українцем?

– Думаю, що книжка пишеться для чогось – яку ціль ви

собі поставили, якого очікуєте сприйняття?

– Я написав книжку про Лиський, а потім Сянїцький повіти. Остання є третьою, яка належить до колекції праць про наші рідні землі. Я вже дещо про це говорив: історик є трохи як лікар. Щоправда, не лікує, але ставить діагноз, на основі якого можна чогось навчитися, щось із минулого зрозуміти. Не ставитися до нього лише як до ритуального скарбу, табу, про яке не говорять, бо, наприклад, події нам не відповідають чи болять, або говорять лише в окресленому форматі. Тут ідеться про цілісне усвідомлення того, що було позитивне, але й негативне, що нас поєднує і роз'єднує. Бо на основі цього можна творити візії на сьогодні й завтра. Якщо не матимемо зоб'єктивізованої стартової точки, то ми приречені на блукання та ілюзії. Ця книжка не мусить людям подобатися, але якщо буде корисною, то свою роль виконає.

Наше слово, №7

Фото з фейсбук-сторінки (Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego)

ПРОФЕСОР ЯРОСЛАВ СИРНИК працює в Інституті етнології та культурної антропології Вроцлавського університету. Вивчав історію в Університеті Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, потім перейшов до Вроцлавського університету. У 2005 році отримав ступінь доктора гуманітарних наук у галузі історії на основі дисертації під назвою «Українське населення в Нижній Сілезії в 1945-1989 роках». 2010-го здобув ступінь доктора габлітованого.

Як працівник Вроцлавської філії Інституту національної пам'яті був, серед іншого, координатором дослідницького проєкту ІНП «Апарат безпеки щодо національних та етнічних меншин й іноземців».

Є активним учасником Українського історичного товариства в Польщі, де був головним редактором журналу «Літопис. Студії та матеріали Українського історичного товариства в Польщі». Працював також редактором «Українського альманаху», який видає Об'єднання українців у Польщі, з ним він співпрацює і досі. Ярослав Сирник також є членом Асоціації польських архівістів та Історіографічного товариства.

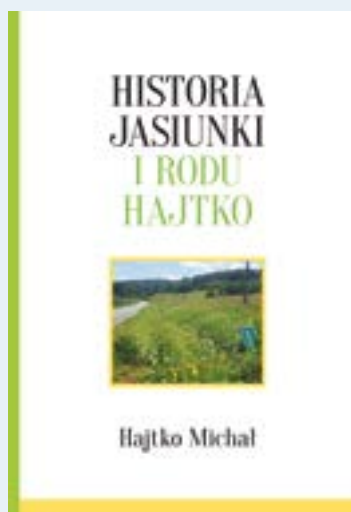
Сфера наукових інтересів Ярослава Сирника охоплює, зокрема, історію національних меншин у Польщі та роботу апарату безпеки. На ці та інші теми вийшло кілька книг історика. Як він сам зазначав, найважливішою й, певно, переломною на його науковому шляху є «Trójka Bieszczadzki».

У 2016 році його нагороджено Бронзовим хрестом «За заслуги».

У 2024 році Ярослав Сирник отримав звання професора. Президент Польщі Анджей Дуда вручив номінаційний акт українцю у жовтні минулого року у Варшаві.

Pamięć niezaorana

Hajtko Michał (Łemkowie najpierw wymieniają nazwisko) napisał książkę. Materiały do niej gromadził prawie trzydzieści lat. I tyle samo walczył w urzędach o odzyskanie swojej ojcowizny we wsi Jasiunka (nazwa spolszczona Jasionka), teraz w parafii Żdynia.

Ziemię odzyskał, jedyny z całej byłej łemkowskiej wsi, krzyż na niej postawił i tablicę pamiątkową z nazwiskami ludzi, którzy mieszkali w Krzywej i jej przysiółku Jasiunce. Akt jej odzyskania położył na mogile swego ojca **Jana**, który nie wierzył, że syn sięgnie po nieosiągalne. I historię Jasiunki i swojego rodu Hajtków zamknął w 272-stronicowej opowieści.

Na okładce zdjęcie: droga, pagórki, łąka, w głębi las, a może młodniak tylko. Nic szczególnego. A jednak! Za zdjęciem dramat. Na fotografii szczegół – tablica z napisem Jasionka leży w rowie przy drodze. Zarasta trawą. Staje się jak symbol Jasiunki i półtorej setki innych „powalonych” łemkowskich wsi.

Tworzyły one od stuleci krainę z *chyzami*, cerkwiemi, karczmami, kuźniami, potokami, górami, dorodnymi lasami – dla Łemka jak kapitał, jak złoto, które przekazywał dzieciom. Bywało, że wsie spinały się jedna z drugą, jak Jasiunka z Krzywą, że dwie cerkwie przygląda-

ły się z bliska jedna drugiej i dziwiły się: Łemko ten sam, mowa jego taka sama i *czucha* świąteczna, a jeden idzie do jednej cerkwi, drugi do tej obok.

Ale **Hajtko Michał** wie. Wie, dlaczego jego naród się podzielił, wsie opustoszały, sady zdziczały, cmentarze zarosły, krowy przestały ryczeć, dlaczego z cerkwi wygnano nabożeństwo, a przypędzono do nich owce, dlaczego o nich zapomniano, a one, niczym człowiek z bólu, zaczęły się kurczyć, garbić, w ziemię wrastać albo uratowane przed zapaścią, przeszły na służbę innego obrządku – rzymskokatolickiego.

Hajtko Michał wie, że za wszystkim kryje się polityka, czasem wielkomocarstwowa, jak ta austro-węgierska, wie, że jego naród zabijano kilka razy. Najsroższe były trzy uderzenia. Pierwszym był akt unii, podpisany w dalekim od Łemka Brześciu, w odległym 1596 roku. Ale z wielką mocą dotarł on i do niego. Choć zdarzył się ponad cztery wieki temu, do dziś dzieli jego naród i stawia dwie cerkwie w jednej wsi.

Pierwsza połowa XX wieku uderzyła w Łemka z całą siłą aż dwa razy – w 1914 i w 1947. Każde uderzenie chciało odebrać mu pamięć, wpisać do jego świadomości obcą historię. A tego łagodnie zrobić się nie da. Obóz, śmierć, krzyże, deportacje dopisano więc do dziejów Łemków. Z Jasiunki 18 września 1914 roku wywieziono do Thalerhofu siedem osób i całą rodzinę **Romańczaków**. Trzy spośród nich, z niedokończonym życiem, zamordowano – 26-, 50- i 58-latków. W

ciągu czterech lat uwięziono w obozie ponad pięć tysięcy Łemków. Byli bici, głodzeni, torturowani, ginęli w „dołach śmierci”. „To była kara za sprzyjanie prawosławiu” – sumuje autor.

Rozprysnęli się niczym pod uderzeniem młota po całej Polsce, po świecie. Nie ma już Radocyny, w niej wiek temu stało 85 *chyz*, a w nich mieszkało prawie pół tysiąca Łemków. Nie ma Lipnej. Po niej został tylko kamień z cerkwi z wykutym na niej „ruskim” krzyżem. Ktoś przytomnie wmurował go w ścianę swego domu, bo znalazł w oborze. Krzyż był obrócony w stronę ziemi. Na stronie 19 książki jest przedziwne zdjęcie – stoją drzwi, ot tak sobie w krajobrazie. A to pomnik nieistniejącej wsi Lipna. Na drugiej stronie drzwi narysowana droga, prostokąci przy niej oznaczają *chyzę*, a obok nich nazwiska rodzin w nich niegdyś mieszkających. Zaznaczono i dwie cerkwie. Stały obok siebie, po tej samej stronie drogi – prawosławna i unicka. Nie ma dużej wsi Krzywej, co to z Jasiunką się łączyła, a z jej drewnianej prawosławnej cerkwi – nowa była, z 1934, pegeerowcy, co to w Jasiunce się osiedlili po wygnaniu Łemków, budowali w 1955 roku obory dla krów. Władze im obiecały, że Łemkowie już tu nigdy nie wrócą. Pilnowali Łemkowszczyzny przed ich powrotem jak najszczelniejszej granicy świata.

Nie ma Świerżawy Ruskiej, Baniacy, Nieznajowej, co za górą, kiedy patrzysz od strony Gładyszowa, jakby pod ziemię się zapadła. Nie ma wsi Czarne, Długie, Żydowskie, Rozstajne, Radocyna, Ożenna, Ciechania, Ropianka, Wilsznia, Smereczne. Mogły się tylko schronić w poezji **Petra Murianki**, wspomnieniach Hajtki, w nielicznych już dowodach osobistych, czy raczej dowodach urodzenia, w nazwach gór jak Repowa, Woroni Werch, Watrysko.

Rozpościera się ta kraina, niczym poszarpany górami rogal, obejmujący Słowację, której historię zawró-

cono w połowie minionego wieku. Ciągnie się gdzieś na długości 75 kilometrów, od Przełęcz Tylickiej na wschodzie, do Przełęcz Łupkowskiej na zachodzie. I wciąż nas urzeka, i przyciąga, i więzi w gardle, kiedy pomyślimy, a gdyby nie wygnano tego ludu... Jakaż musiałyby być piękna!

Lud ten wcale Łemkami się nie nazywał. Nazywali siebie Rusynami lub Rusnakami, a ich polscy sąsiedzi mówili o nich często – Ruśniaki lub Rusiny.

Ale ten lud przez dziesięciolecia był prześladowany za samo słowo Ruski, Rusin, Rusnak. Władze austrowęgierskie musiały nienawidzić tego słowa, skoro w czasie pierwszej wojny zgarnęły niemal całą rusińską inteligencję i umieściły ją w pierwszym europejskim obozie koncentracyjnym w Thalerhofie koło Grazu. Wystarczyło, że Austriacy znaleźli w domu „ruską” książkę, modlitewnik, pocztówkę, list, by trafić do obozu i stać się „żertwą Thalerhofu” – jak głoszą napisy na krzyżach, które znaczą całą Łemkowszczyznę.

Z Jasiunki, jak donosi Hajtko Michał, zginęli w Thalerhofie **Zoryło Antoni, Pelesz Mitro, Pelesz Petro i Pelesz Andryj**. Wielu wróciło ze zniszczonym zdrowiem. Wszystkich – czytamy – wydał Żyd **Chaim** (we wsi mieszkała jedna żydowska rodzina.)

Nazwy Łemko po raz pierwszy użył w 1834 roku **Józef Lewicki** w swojej pracy „Grammar of the roushenian or little Russian language in Galicja”. I tam ta nazwa tkwiła przez wiek. Aż zaczęła powoli wchodzić do mowy po pierwszej wojnie, po tych prześladowaniach za wszelką ruskość. Choć Piotr Trochanowski (Petro Murianka) twierdzi, że prawosławni na Podkarpaciu w okresie międzywojennym powszechnie nazywali siebie Rusnakami. Coś znaczyła? Nic. Odrywała tylko ten naród od ich ruskich korzeni. „Łem” znaczy w tym regionie, na tym styku polsko-słowackim, „tylko”. I tego wyrazu,

dla polskiego sąsiada dziwnie brzmiącego, ten naród używał. W zasadzie więc Łemko to jak przewisko.

Rusini żyli pod różnymi rządami – czytamy – „ale najbardziej tragicznym okresem był czas dążenia Ukraińców do przekształcenia narodu łemkowskiego w ukraiński. (...) Od zawsze Ukraińcy usiłowali podporządkować Łemków. Posłowie Klubu Ukraińskiego Sejmu RP wnieśli 15 czerwca 1928 roku projekt ustawy o wprowadzeniu nazwy Ukrainiec w miejsce używanej dotychczas nazwy Rusin (Łemko)” (...) Tak Ukraińcy rękoma polskich posłów zmieniali tożsamość Łemków, rdzennych obywateli Rzeczypospolitej, na Ukraińców. Łemkowie zostali urzędowo objęci obcą tożsamością, która ciągnie się za nimi do dziś”.

W książce przeczytamy o terrorze, jaki stosowała UPA wobec Łemków, począwszy od 1944 roku, czyli od wejścia pierwszej *sotni* na teren Łemkowszczyzny. „Pierwsze *sotnie* UPA były tworzone przez tych Ukraińców, którym bardzo zależało na włączeniu Łemkowszczyzny w granice swojego przyszłego państwa. Nie uznawali odrębności etnicznej Łemków, Bojków i Hucułów”.

Sotnie zabierały żywność, odzież, wszystko co potrzebne do życia. Ludzie bali się rabunków nawet wracając z Gorlic z zakupami. Bywało, że tracili życie w czasie takich powrotów, choć szli razem z polskimi żołnierzami, których też *sotnie* zabijały. Czytamy tu cytowane i takie wspomnienie **Piotra Sabatowicza**: „Jednego razu przyszło w nocy do Wyszowatki do Stefana Pichosza czterech żołnierzy w polskich mundurach. Zapytali go o drogę do Grabu na placówkę WOP-u, on wyszedł i pokazał im drogę, w którą stronę mają iść. Do domu już nie wrócił. Na drugi dzień ludzie znaleźli go powieszzonego z tabliczką z napisem: «Zasądzony na karę śmierci za zdradę ukraińskiego narodu».

Były to bandy UPA przebrane za Wojsko Polskie”.

Tacy „przebierańcy” pytali ludzi, czy w nocy chodzi UPA. Ci często mówili prawdę i jeszcze skarżyli się, że nie chroni ich odpowiednio Wojsko Polskie. Ta prawda nie raz kosztowała ich życie. „Bandy UPA były zniechęcone przez Łemków”. Zmuszały Łemków do współpracy i bezwzględnej podporządkowania się. Łemkowie czuli się jak w pajęczynie strachu i terroru. Bandy „zabierały młodych chłopców i dziewczęta z Jasiunki, Krzywej i innych miejscowości pod groźbą kary śmierci”.

Łemkowie byli bezsilni i bezbronni, Wojsko Polskie początkowo słabe i nieliczne, traktujące w dodatku Łemków jak banderowców i nacjonalistów, co było ogromnym nieporozumieniem.

Autor pisze, że Łemkowie zapłacili bardzo wysoką cenę za utożsamianie ich z Ukraińcami. Tą ceną była przede wszystkim akcja Wisła.

Nadszedł poniedziałek, 9 czerwca 1947 roku. Do Jasiunki wkroczyli od wschodu żołnierze Wojska Polskiego. Światało. Większość ludzi jeszcze spała. Może myśleli, otwierając oczy, że śni się im koszmar sen. Ale nie. - Pakować się natychmiast! – usłyszały 182 osoby z Jasiunki.

„Krzyk żołnierzy, płacz kobiet, ryk zwierząt, szczekanie psów, pozostały mi w pamięci do koń-

Zdjęcie wykonane w latach 60. w Brodawicach. Nasi rodzice i dziadek Michał. Mama trzyma 1. Oleńkę na rękach, 5. dziadek Michał Hajtko, 6. tata Jan Hajtko, 7. Michał, 3. Ola i 4. Helena. Cudowne lata naszego dzieciństwa (zdjęcie i podpis z książki)

ca życia”, opowiadał nieżyjący już mieszkaniec Jasiunki **Zoryło Dymitr**. Żar w piecu, zboża na polach, psy w skowycie, żarna w stodole, wszystko musiało zostać. I te *chyże, sypańce* (piwnice), cerkwie... Wszystko jak wymazane z ich życia gumką na dziecięcym rysunku. Opuszczając swoją ojczyznę, nie wiedzieli jeszcze, że z ich prawosławnych pobliskich cerkwi w Czarnem i Długim i z grekokatolickich, w Radocynie i Lipnej, nowi kolonialiści będą budować PGR-y – mieszkania, obory. Nie wiedzieli, że czyjaś ręka ośmieli się grabić ich świątynie, że ich cmentarze ktoś sprzeda, a ktoś inny zaorze je, jakby chciał pamięć zaorać. Nie wiedzieli, że Hajtko Michał, syn Jana i **Stefanii** z Jasiunki, syn ich ziemi, po 78 latach od ich wygnania tę pamięć zrekonstruuje. Włoży ją do książki wraz z ich i swoim bólem. Nie pozwoli wymazać historii.

Oni, udając się na ziemię obcą, płaską, co to nie odłożyła się ani w ich pamięci, ani w ich miłości, całowali na pożegnanie ikony i progi swoich cerkwi, i ziemię, co ich karmiła.

Jeszcze dziś autor stawia py-

tanie: komu Łemkowie zagrażali, nie mając swego państwa, armii, policji, będąc lojalnymi obywatelami państwa i nie mając swojego „Wołnia”?

Autor odwołuje się w ogóle do okresu międzywojennego, kiedy ukrainizowali Łemków szczególnie księża grekokatolicy wraz ze swoim biskupem **Josafatem Kocyłowskim** (przemyskim). Grekokatolicy utożsamiali prawosławie, a więc i prawosławnych Łemków, którzy w latach dwudziestych minionego wieku rozpoczęli na dużą skalę proces powrotu z unii do prawosławia, z „wiarą ruską” a dalej z Rosją.

Z tej książki wynika, że Łemkom unitom zawsze było bliżej do Ukraińców, niż Łemkom prawosławnym, którzy bronili się przed utożsamianiem ich z Ukraińcami.

Książka roi się od imion: Wanio, Hnat, Wasyl, Hryc, Apolit, Petro, Osyp, Demko, Jurko, Matfiej, Rozalia, Tekla, Maria, Olenka, Ola, ale też Matthew, Sarah, Margaret, Jean, Mike. Bo to przecież rzecz i o rodzie Hajtków, rozsianym po świecie. O nim nie będę opowiadać. I nie opowiem o emigracji Łemków przed pierwszą wojną, ani o życiu

na ziemiach zachodnich, ani o próbach powrotu na Łemkowszczyznę. Wszystko to tak ciekawe. Ale jakże zmieścić w „Przeglądzie”? Przeczytajcie sami. A będziecie przekonani, że cud jaki zdarzył się dwukrotnie, taki sam, w opuszczonej już cerkwi we wsi Żydowskie od razu po wysiedleniu i w latach 70., (o nim na str. 139 i 140), wydarzył się w zasadzie dla Hajtko Michała, bo w tych kategoriach przyjmuje on odzyskanie ojcowizny i odzyskanie pamięci o swoim rodzie, Jasiuncie i okolicach, czyli napisanie książki.

Hajtko Michał wie, co znaczy ból rodaków, swojej rodziny, która rozprysła się po ziemiach zachodnich Polski, Ukrainie, Stanach Zjednoczonych i ból każdego człowieka, chorego. To dla chorych na choroby otępienne zrobił wszystko, by doprowadzić do utworzenia pierwszego w Polsce i drugiego w Europie Ośrodka Alzheimerowskiego – badawczego, naukowego i dydaktycznego Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu, z siedzibą w Ścinawie. Kierował nim przez dziesięć lat, pozostając w bliskiej współpracy z ówczesnym rektorem Uniwersytetu, prof. **Leszkiem Paradowskim**, „wspaniałym lekarzem i człowiekiem”. Teraz jest prezesem Fundacji Alzheimerowskiej. Pracując społecznie, dalej pomaga chorym.

– Trzeba umieć z pokorą znosić ciosy – powtarzał mi pan Michał. A kontaktów mieliśmy sporo, jako że podjęłam się redakcji tej książki, wydanej przez Fundację Księcia Ostrogskiego, graficznie przygotowanej przez **Anię Miszczuk**.

Spotkanie człowieka tej miary co Hajtko Michał, wiele uczy. Chciałabym, żeby jego książka, „wyjęta spod serca”, też uczyła swoich czytelników.

Anna Radziukiewicz
fot. z archiwum Hajtko Michała

Hajtko Michał, *Historia Jasiunki i rodu Hajtko*, Białystok 2025, ss. 272. Tel. autora: 605 544 988.

30 гадоў роднаму садку

■ І сямідзясятая пятая гадавіна Самаўрадавага садка н-р 14. Трыццаць гадоў таму ў беластоцкім самаўрадавым садку №14 з'явіліся групы з беларускай мовай навучання. Гэта стала магчымым дзякуючы бацькам, якія хацелі, каб іх дзеці вывучалі беларускую мову. І вось беларусы Беластоцчыны сёлета адзначаюць 30-годдзе навучання беларускай мове ў Беластоку як мове нацыянальнай меншасці.

Барбара Пякарская згадвае, як з'явілася ідэя: «Ідэя ўзнікла ў сяброў Беларускага аб'яднання студэнтаў, у якіх пачалі з'яўляцца дзеці. Мы былі свядомымі. Спачатку разважалі ў прыватных размовах, ці можна стварыць нашым дзецям умовы для навучання беларускай мовы ў Беластоку. Тады, ад паспяваеннага Беластока, такіх умоў не было. Спачатку гэтая ідэя падавалася нерэальнай. Але калі чагосьці вельмі хочаш, асабліва, калі робіш гэта для сваіх дзяцей, аказваецца няма нічога немагчымага. Можна доўга распяваць, колькі ўсяго давялося пераадолець, але нам далі дазвол стварыць аддзел у садку. Спачатку не было настаўнікаў. Групы былі вельмі маленькія. Людзі баяліся, не было праграмы навучання. Але ўсё наладзілася. З'явіліся настаўнікі, а групы станавіліся з года ў год усё большыя. І ад пачатку з'яўлення беларускіх груп мы, бацькі, вельмі актыўна ўключыліся ў працу. Будынак быў у кепскім стане. Але паступова, дзякуючы ўласным сродкам і дапамозе спонсараў, удалося яго аднавіць. Таксама бацькі пачалі арганізоўваць абрадавыя спектаклі, самі пісалі сцэнарыі, у спектаклях удзельнічалі бацькі,

дзеці, настаўніцы. Не магу паверыць, што 30 гадоў прайшло. Вельмі цешуся, што беларускія групы надалей дзейнічаюць. Мы тут як у сям'і. А як было!..

– Мы пайшлі вабанк. У пачатку 1995 года дзве сем'і – я з Міраславам ды **Юрка з Мірай Каліны** пачалі рух. У нас былі малыя дзеці, у Калінаў ужо ва ўзросце дашкольнікаў, наша Гануля крыху меншая а Ліды ўвогуле яшчэ не было, я была цяжарная. І ад вясны пачалі працу ажыццяўлення ідэі, якая нарадзілася ў галовах маладых бацькоў. Трэба было зрабіць рэкансанс сярод знаёмых, у якіх былі малыя дзеці, потым пачалі пашыраць гэты круг. Потым пачалі хадзіць па розных установах, каб даведацца, якія магчымасці ў гэтым плане, каб заснаваць беларускі садок. Ведалі свае правы, прачыталі rozporządzenie міністра, што ў нас ёсць правы на такое навучанне. Самі мы на маглі б нічога зрабіць. Трэба было знайсці будынак, настаўнікаў. Заняло гэта шмат часу, каб пра ўсё даведацца, зрабіць, пахадзіць па чыноўніках. І ў чэрвені атрымалі дазвол арганізоўваць дзве групы. Мы ўвайшлі ў гэта з галавою і сэрцам, яшчэ не ведаючы, ці збяром дзяцей на дзве групы. Дасталі рашэнне, што садок нумар 14 будзе сядзібай нашай установы. Быў ён вельмі занядбаны. А адкуль знайсці настаўнікаў? І мы зрабілі конкурс, выбралі настаўніц. Пачыналася сціпенька. А пасля гэтых дваццаці гадоў гэты садок цвіце. Ад самага пачатку далучыліся да нас самыя актыўныя бацькі. І ў бацьках была і ёсць галоўная сіла. Ад самага пачатку мы

арганізоўвалі розныя супольныя ініцыятывы. Было шмат працы. Спачатку мы разведвалі, колькі будзе зацікаўленых гэтай ідэяй. Хадзілі з Мірай Калінай па хатах (смяяліся, што выглядалі як нейкія... прапаведніцы), тлумачылі людзям. Яны парознаму ставіліся. Некаторыя пыталіся, ці не думалі мы пра тое, што праз гэты дзеці... забудуць польскую мову. Трэба было пахадзіць па чыноўніках, знайсці памяшканне для гэтых беларускіх груп, сабраць шмат розных папер. І ўдалося назбіраць 30 дзяцей. Урэшце нам дазволілі адкрыць 2 групы па 15 чалавек у кожнай. Важнай і складанай справай быў пошук настаўнікаў. Гэтыя настаўнікі, акрамя прафесійнай працы з дзецьмі, павінны былі ведаць беларускую мову. І тады мы, бацькі, і Беларускі Саюз правялі адбор. Прышлі настаўніцы, якія былі зацікаўлены такой працай, і з іх мы выбралі чатыры. Дзве – працуюць тут дагэтуль. Напачатку стварэння беларускіх груп бацькі абяцалі дапамагаць настаўнікам, і дапамагалі ўсім, чым маглі: фінансамі і працай. Рабілі ўсё – рамонт, куплялі

*Працаўнікі беларускай групы садка.
Першыя – настаўніцы са «Світанка»*

дзіцячыя цацкі. Мы думалі, як выхоўваць нашых дзяцей, што мы можам для іх зрабіць, каб яны, апрача добрай адукацыі, атрымалі магчымасць вучыць беларускую мову і культуру, песні і вершы, развівацца ў гэтым рэчышчы. І мы, маладыя і бадзёрыя, вырашылі, што можна было б стварыць у Беластоку беларускі садок! Ад пасляваеннага часу ў Беластоку не было ніводнай беларускай навучальнай установы. І мы разумелі, што нашым дзецям давядзецца ісці ў звычайную польскую школу. І калі мы гэта не зробім, то яны ніколі не вывучаць беларускую мову. Перадусім важнай была праца бацькоў. Мы стварылі тэатр бацькоў і дзяцей, у якім час ад часу бяруць удзел настаўніцы. Назвалі гэты праект “Ад абраднасці да тоеснасці”. А ў 2006 г. заснавалі аб’яднанне бацькоў дзяцей вывучаючых беларускую мову дзеля ўдасканальвання працы з дзецьмі ў школе і па-за школай – АББА. Сараганізавалі праект, які функцыянуе да сёння Ад абраднасці да тоеснасці, пісалі сцэнарыі абрадных спектакляў, гулялі ў іх з дзецьмі і настаўнікамі. Ужо пасля першага году былі дзеці, якія пайшлі ў школу. Паз год рашыліся мы пайсці далей – арганізаваць навучанне беларускай мове ў пачатковай школе.

Кацярына Паўлоўская: – А трапіла я ў арганізацыю праз Тамару Карнілюк, мае дзеці (сын і дачка) яшчэ былі ў садку. І ўвесь час нашы дзеці працягваюць працу пачатую ў садку. Кожная гадавіна злучае мінулае з будучыняй, традыцыі з сучаснасцю, досвед працы з маладосцю. І так засталася па сёння!

– Прадшkolле № 14 па Алеі Пілсудскага 20/4 з’яўляецца вялікім прыхільнікам ідэі талентнасці, якая паказвае напрамак дзеяння, накіраваны на адабрэнне іншых. Праца ў садку з такой багатай традыцыяй абавязвае да вернасці ідэалам

яго ранейшых працаўнікоў і заснавальнікаў, – адзначыла мама **Ілона Карпюк**.

– Установа ўзнікла 70 гадоў таму як асветна-выхаваўчая пляцоўка для дзяцей міліцыйнай службы, пасля стала самаўрадавай, гарадской установай, а ад больш за трыццаці гадоў яна Самаўрадавы садок № 14 з польскай і беларускай мовамі навучання, – адзначыла цяперашняя дырэктарка ўстановы **Анна Смык-Койла**. – Гэта асаблівае месца, створанае пакаленнямі настаўнікаў-энтузіястаў, вучнямі і іхнімі бацькамі. Ніколі не было толькі навучальнай установай. Вакол садка заўсёды збіраліся творчыя, патрабавальныя, адкрытыя і адчувальныя на патрэбы дзяцей людзі. Мы прыкладваем усе намаганні, каб чарговыя пакаленні выпускнікоў прадшkolля не страцілі кантакту з культурай, традыцыяй і мовай сваіх продкаў. Вельмі цешымся, што можам працаваць з дзецьмі, якіх бацькі хочуць культываваць традыцыю дзядоў і прадзедаў, пазнаваць беларускую культуру, спяваць беларускія песні і вучыць дзяцей быць беларусамі.

Выпускнікоў беларускіх груп садка за 30 гадоў сабралася амаль паўтысячы чалавек – „сапраўдны беларускі батальён”!

– Беларускі садок не з’яўляецца месцам “перахавання” дзяцей, бурліць жыццём не толькі ў звычайны будні дзень, а ў якім прымаюць у ім удзел і бацькі, і дзяды дашкольнікаў – перш за ўсё культурным жыццём, – адзначае дырэктарка. – Мы пашыраем нашу праграму навучання такім чынам, каб паяднаць бацькоў, каб тыя адчулі, што яны беларусы, каб надалей хацелі вучыць

сваіх дзетак беларускай мове, культуры, традыцыям... Паколькі яго асноўнай мэтай з’яўляецца падтрымка ў развіцці дзяцей, адначасова беручы пад увагу прысутнасць беларускай мовы, перад настаўнікамі стаіць таксама задача ўсведамлення дзецям іхняй этнічнай прыналежнасці. У гэтым прадшkolлі выхаванне нацыянальнай сама-свядомасці ажыццяўляецца ў кожную хвіліну: у гульнях, у розных відах дзіцячай дзейнасці, формах актыўнага адпачынку.

На сустрэчу прыбылі былыя настаўнікі і прыхільнікі яго дзейнасці. Прадстаўніца Куратары асветы ў Беластоку звярнула увагу на карыснасць існавання двухмоўнага дзіцячага садка ў Беластоку, які з’яўляецца візітнай карткай усяго Беластока: – Вельмі добра, што яно ўзнікла. Важнае, каб дзеці з самага пачатку маглі вывучаць сваю родную мову.

Дзейнасць навучальнай установы і яе найцікавейшыя бакі паказала мультымедыяная прэзентацыя пра садок. Мерапрыемства ўзбагаціла артыстычная частка, на якой выступілі танцавальная група малечаў, падрыхтаваная **Аксанай Прус**, калектыў «Вясёлка» (які мае свае дыскі з песнямі) і пераможцы конкурсу «Роднае слова». Выступіў калектыў настаўніц з садка «Світанак», які праславіўся ўжо выдатнымі выкананнямі беларускай песні ў свеце і выдаў дыскі са сваёй творчасцю. Вось такім настаўнікам аддаём сваіх дзяцей дзеля выхавання з малеч культурных, разумных і свядомых беларусаў, рупліўцаў на ніве роднай культуры.

Міра Лукша, фота аўтаркі

Noc muzeum

Muzeum w Hajnówce 16 maja po raz ósmy udostępniło swoje wystawy stałe i czasowe hajnowianom i gościom spoza regionu. Można było zwiedzić trzy bogate wystawy stałe z eksponatami etnograficznymi, pokazującymi życie podlaskiej wsi wzbogacone o ciekawą makietę wsi czy nagrania filmowe i zdjęcia. Otwarto wystawę malarstwa **Zbigniewa Budzyńskiego** „Krótkotrwały krajobraz”. Cykl obrazów, powstawały w latach 2023-2024, jest efektem obserwacji i studiów natury. Na wystawie zaprezentowano prace dotyczące nie bezpośrednio przyrody a ludzi – społeczności żydowskiej na Podlasiu. Autor ukazuje scenki rodzajowe, szewców, krawców, sprzedawców, ulice, rynki, ale nie konkretne, historyczne miejsca, bardziej symbole trwałych śladów przeszłości. Ukazane zostają w sposób tajemniczy, niedopowiedziany, nieostry – trochę jak negatywy starych fotografii.

Otwarcu wystawy towarzyszył koncert Hajnowskiego Trio: **Ilona Wachowicz**, Zbigniew Budzyński, **Jarosław Kowalski**.

Sztukę współczesną reprezentowało kilka wystaw z dziedziny

malarstwa, rzeźby, oraz fotografii. Na wystawie poplenerowej tacy artyści jak **Jerzy Iwacik**, **Marek Sapiółko**, **Mirosław Zdrajkowski**, **Radosław Maciejewicz** i **Stanisław Poskrobko** w malarskiej i rzeźbiarskiej formie oddali temat „Małej ojczyzny”. A artyści pochodzą z podlaskiego, dla wszystkich było to wspólny temat, jednak każdy potraktował go inaczej – przez pryzmat własnej wrażliwości, umiejętności i doświadczeń.

Kto nie znał jeszcze wyników 20 edycji ogólnopolskiego konkursu fotograficznego „Podlasie w obiektywie im. Wiktora Wołkowa 2024” mógł podziwiać przepiękne zdjęcia laureatów.

Zainteresowaniem cieszyła się wystawa plastyczna dzieci i młodzieży – efekt 6 konkursu „Я нарадзіўся тут – Tu się urodziłem”, na której można było podziwiać różnorodne Podlasie, uchwycone przez dzieci i nastolatki.

Hajnówkę i okolicę można by-

to obejrzeć na wystawie stałej malarstwa „Hajnówka. Brama do Puszczy”. Prace powstały podczas pleneru zorganizowanego z okazji jubileuszu sześćdziesięciu lat Hajnówki w 2011 roku.

Oprawę muzyczną podczas Nocy Muzeum zapewnił zespół Kresovki – folkowy girlsband z Hajnówki, który tworzą **Barbara Bud-**

Sami o Sobie. Miesięcznik społeczno-kulturalny. Dodatek do Przeglądu Prawosławnego
Współfinansowany ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
oraz Fundacji im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
ISSN 1899-9018 Nr indeksu 371416

Wydawca: Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
Redaguje zespół: Eugeniusz Czykwini (redaktor naczelny)
Doroteusz Fionik, Natalia Klimuk, Ałła Matreńczyk, Anna Petrovska
Anna Radziukiewicz (zastępca redaktora naczelnego)
Opracowanie graficzne: Anna Radziukiewicz, Halina Kierdelewicz
Skład komputerowy: Halina Kierdelewicz

Adres redakcji: 15-399 Białystok, ul. Składowa 9; tel./fax (0048 – kier. z zagranicy) 85 742 18 57
e-mail: redakcja@przegladprawoslawnny.pl; www.przegladprawoslawnny.pl

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/-ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Публикация выражает лем погляды автора/-ів і не может быти ідентифікувана з офіційным становиском Міністра Внутрішніх Справ і Адміністрації. Публикация выражает только точку зрения автора/-ов и не может быть отождествлена с официальной позицией министра внутренних дел и администрации. Публикация виражаєт лише точку зору автора/-ів і не может ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації. Публикация выказваєт тільки меркаванні аўтара/-аў і не может быць ідэнтфікавана з афіцыйнай пазіцыяй Міністра Унутраных Спраў і Адміністрацыі.